

De coronacrisis en de noodzaak van mondiale antwoorden

Op het moment dat dit nummer van TGE verschijnt, is het bijna vier maanden geleden dat de eerste besmetting met het coronavirus werd vastgesteld in Nederland. De snelle verspreiding van het virus en het beleid om de pandemie in te dammen hebben een enorme impact. In meerdere opzichten was de ethiek van de gezondheidszorg plotseling aan de orde van de dag. Dat gold zowel voor ethische kwesties rond de volksgezondheid – of *public health* – als voor klinisch-ethische vragen in de directe patiëntenzorg. Het tekort aan persoonlijke beschermingsmiddelen, de verdringing van reguliere zorg door zorg voor patiënten met Covid-19, de morele stress en morele verwondingen van zorgverleners, de bezoekbeperkingen in ziekenhuizen, verpleeghuizen en instellingen voor mensen met een beperking, en ga zo maar door. Eén van de meest bediscussieerde thema's was dat van de schaarste. Dat leidde tot ongemakkelijke constatering. Huisarts Cunigonda Hol uit Oss vertelde in een interview: “De ethiek bij schaarste is, voor huisartsen zeker, een nieuw terrein. Wij zijn gewend om de situatie per persoon te beoordelen, maar er kan een moment komen dat je categorisch moet zeggen: nee, u komt niet in aanmerking voor een verwijzing naar het ziekenhuis” (Harbers, 2020). Het gevreesde tekort aan bedden en beademingsapparatuur op afdelingen intensive care had lastige discussies over de rol van leeftijd bij selectie tot gevolg. “Misschien zul je – bij gelijke kansen – moeten kiezen tussen zeventigplussers en twintigers” (Mat, 2020). Vincent van den Eynde legt in dit nummer van TGE (p. 64) op kritische wijze het veelbesproken signalement Rechtvaardige selectie bij een pandemie (CEG, 2012) naast het Draaiboek Pandemie (april 2020) van de Nederlandse Vereniging voor

Intensive Care. Babette Rump en haar collega's (p. 60) bieden een handreiking aan zorginstellingen om te komen tot ethisch verantwoorde zorg tijdens de Covid-19 crisis.

Naast de praktische ethische problemen dringen zich ook enkele meer overstijgende kwesties op. Allereerst leert de coronapandemie ons hoezeer mensen, dieren en de omgeving waarin ze leven samenhangen. Wanneer het gaat over ethiek en gezondheid, gaat het toch vooral over ethiek en gezondheidszorg. Ook in dit tijdschrift. Enkele jaren geleden verscheen er een lezenswaardig preadvies van de Nederlandse Vereniging voor Bio-ethiek over het begrip One Health (Meijboom & Nieuwland, 2017). Dat begrip start niet bij de individuele gezondheid van mensen, maar vertrekt vanuit het idee dat wereldwijde ontwikkelingen invloed hebben op de gezondheid van mens, dier en ecosystemen. Hoewel deze gedachte verre van nieuw is en al aan de orde was in het denken van Hippocrates en Aristoteles, laten actuele ontwikkelingen zoals pandemieën (SARS, corona), Q-koorts en antibioticaresistentie de hedendaagse urgentie ervan zien.

Ten tweede wijst de wereldwijde pandemie ons op de noodzaak om te komen tot een mondiale bio-ethiek. In een recent boek zet Henk ten Have (2016) uiteen waarom een 'global bioethics' nodig is. Medische en gezondheidsethische kwesties kunnen niet langer benaderd en geanalyseerd worden zonder rekening te houden met de mondiale inbedding ervan, zowel ecologisch als economisch en politiek. De onderlinge samenhang tussen mensen, landen en planeet vereist een brede blik op de zorg voor elkaar en de wereld om ons heen. Leidend in zo'n mondiale ethiek zijn waarden als sociale rechtvaardigheid, solidariteit, respect voor

kwetsbaarheid, een gedeelde verantwoordelijkheid en samenwerking.

Zowel het One Health perspectief als een mondiale bio-ethiek vragen om een geïntegreerde en minder antropocentrische benadering van (ethische) problemen rond gezondheid en ziekte en het formuleren van gezamenlijke antwoorden. De tijd lijkt er rijp voor.

Gert Olthuis

Hoofdredactie.TGE@gmail.com

Literatuur

- Harbers L. 'We lopen steeds achter de feiten aan'. Ervaringen uit de huisartsenpraktijk ten tijde van Covid-19. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 2020; 164: C4507. <https://www.ntvg.nl/artikelen/interview/we-lopen-steeds-achter-de-feiten-aan/volledig>
- Have H ten. *Global bioethics. An introduction*. New York: Routledge, 2016.
- Mat J. 'Misschien moeten artsen wat harder worden'. Interview Suzanne van de Vathorst, medisch ethica Erasmus MC. *NRC Handelsblad*, 28 maart 2020.
- Meijboom F, Nieuwland J. *Gezondheid in meervoud. Over de ethische aspecten bij One Health en de noodzaak tot samenwerking binnen de ethiek*. Preadvies NVBe, 2017. <https://nvbioethiek.files.wordpress.com/2018/01/pre-advies-2017-meijboom-en-nieuwland.pdf>

Enkele relevante online bronnen rond ethiek en Covid-19:

Dossier met ethische vraagstukken rond coronavirus – website van de Nederlandse Vereniging voor Bio-ethiek: nvbioethiek.wordpress.com

Ethiekondersteuning in tijden van corona – website Netwerk Ethiekondersteuning Nederland: hetneon.nl

Ethics resources on the Coronavirus – website van het Amerikaanse Hastings Center: thehastingscenter.org

Covid-19 pandemic – website van de Engelse Nuffield Council on bioethics: Nuffieldbioethics.org

De *Vereniging voor Filosofie en Geneeskunde* houdt op 21 november 2020 haar jaarcongres getiteld *Filosofie van het virus: filosofieengeneeskunde.nl*.